

“DANGALAK” SÖZCÜĞÜ ÜZERİNE

On The Word “Dangalak”

Sezer ÖZYAŞAMIŞ ŞAKAR¹

¹ Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sozyasamis@gmail.com, orcid.org/0000-0002-4486-7920.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 16.05.2024

Kabul/Accepted: 03.07.2024

DOI:10.20322/littera.1485470

Anahtar Kelimeler

tañ, dañ, dangalak, köken bilgisi, anlam kötüleşmesi.

ÖZ

Sözcükler dilin doğasından ötürü tarihsel süreç içerisinde ses ve anlam bakımından değişir. Toplumsal ve kültürel değişiklikler, dil içi ve dil dışı etkenler kimi sözcüklerin temel anlamlarının zayıflamasına bunların yeni yan anlamlar kazanmasına sebep olur. Anlam bilimi kapsamında sözcükler bazen iyi yönde anlam iyileşmesine bazen de yozlaşma, bozulma ile anlam kötüleşmesine uğrar. *Tañ*'dan türemiş olan *dangalak* da anlam kötüleşmesine uğramış sözcüklerden birisidir. *Tañ* sözcüğünün zaman içerisinde ses, yapı ve anlam değişikliğine uğraması sonucu *dangalak* biçimi ortaya çıkmıştır. İlk olarak Eski Uygur Türkçesinde görülen *tañ* sözcüğü Türkçenin tarihî dönemlerinde “olağanüstü, şaşırtıcı, hayret verici; tuhaf, acayip; hayret, şaşkınlık; mucize; tatlı, leziz, nefis, hoş” anlamlarını karşılamıştır. Eski Türkiye Türkçesinde *tañ* ve *dañ* biçimleriyle görülür. Türkçenin tarihî dönemlerinde *tañ* sözcüğünden türemiş birçok ad ve birleşik fiil kullanılmıştır.

Bu çalışmada *tañ* sözcüğü ve türevlerinin Türkçenin tarihî dönemlerinden bugüne hangi anlamlarla kullanıldığı; *dangalak* sözcüğünün kökeni, sözcüğün hangi kaynaklarda geçtiği ve anlam bilimi açısından durumu ele alınmıştır.

Tañ ~ *dañ* ad kökünden türeyen *dangalak* sözcüğü ilk olarak Osmanlı Türkçesi döneminde ortaya çıkmıştır. Kaynak eserlerde bu sözcüğün ait olduğu dil ve köken bilgisi konusunda farklı görüşler bulunur. *Dangalak* sözcüğünün Türkçe olduğu; *tañ* ~ *dañ* “hayret, şaşkınlık, şaşma” +*a-lak* biçiminde ortaya çıktığı düşünülmektedir. *Dangalak* sözcüğü bugün ölçünlü Türkiye Türkçesinde, Türkiye Türkçesinin ağzlarında ve argoda “akılsız, düşüncesiz kimse, şaşkın, bilgiçlik taslayan, kalın kafalı, aptal, kaba, budala, patavatsız kimse” anlamları ile kullanılmaktadır.

ABSTRACT

Keywords

tañ, dañ, dangalak, etymology, meaning deterioration.

Due to the nature of language, words change in sound and meaning throughout the historical process. Social and cultural changes, in-linguistic and extra-linguistic factors cause the basic meanings of some words to weaken and they gain new connotations. Within the scope of semantics, words sometimes undergo meaning improvement for the better and sometimes meaning deterioration through degeneration and deterioration.

Dangalak, derived from *tañ*, is one of the words that has undergone a deterioration in meaning. As a result of the sound, structure and meaning changes of the word *tañ* over time, the form *dangalak* emerged. The word *tañ*, which first appears in Old Uyghur Turkish, is used in the historical periods of Turkish as "extraordinary, surprising, astonishing; strange, bizarre; astonishment; miracle; sweet, delicious, pleasant". It has met the meanings of *tañ* and *dañ*. It

appears in Old Turkey Turkish in the forms *taḡ* and *daḡ*. Many nouns and compound verbs derived from *taḡ* were used in the historical periods of Turkish.

In this study, the meanings of the word *taḡ* and its derivatives from the historical periods of Turkish to the present day, the origin of the word *dangalak*, the sources in which the word appears and its status in terms of semantics are discussed.

The word *dangalak*, derived from the noun root *taḡ* ~ *daḡ*, first appeared in the Ottoman Turkish period. There are different opinions about the language and origin of this word in the source works. It is thought that the word *dangalak* is Turkish; *taḡ* ~ *daḡ* "astonishment"+*a+lak*. The word *dangalak* is used in today's standard Turkey Turkish, in the dialects of Turkey Turkish and in slang with the meanings of "a mindless, thoughtless person, confused, pedantic, thick-headed, stupid, rude, foolish, tactless person".

Atıf/Citation: Özyaşamış Şakar, S. (2024), “Dangalak Sözcüğü Üzerine”, *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 10/3, 394-405.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Sezer ÖZYAŞAMIŞ ŞAKAR, sozyasamis@gmail.com

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde sözcüklerin ses ve anlam bakımından değişimleri dilin doğası gereği kaçınılmazdır. Toplumsal ve kültürel değişiklikler, dil içi ve dil dışı etkenler kimi sözcüklerin temel anlamlarının zayıflamasına bunların yeni anlamlar kazanmasına, temel anlamda belirtilen kavramla ilgili bir yan anlam, bir alt anlam katmanı kazanmasına sebep olur. Anlam bilimi kapsamında sözcükler bazen iyi yönde anlam iyileşmesine bazen de yozlaşma, bozulma ile anlam kötüleşmesine uğrar. Anlam iyileşmesinin tam tersi olan anlam kötüleşmesi (İng. *pejorative*) bir sözcüğün zamanla, önceki anlamına göre olumsuz, hoş karşılanmayan, kötü veya kötüye giden bir anlamı kazanmasıdır.

Türkçedeki sözcüklerden bazıları ister kök ister gövde biçiminde olsun Eski Türkçede içerdiği anlam olumsuz değilken zamanla yeni anlamlar kazanarak anlam kötüleşmesine uğramıştır. *Taḡ* sözcüğünden türemiş, bu sözcüğün zaman içerisinde ses, yapı ve anlam değişikliğine uğraması sonucu ortaya çıkmış sözcüklerden birisi de *dangalak*'tır. Bu çalışmada *taḡ* sözcüğü ve türevlerinin Türkçenin tarihî dönemlerinden bugüne hangi anlamlarla kullanıldığı; *dangalak* sözcüğünün kökeni, Türk dilinde tespit edilebildiği kadarıyla hangi kaynaklarda geçtiği ve anlam bilimi açısından durumu ele alınacaktır.

İlk olarak Eski Uygur Türkçesinde görülen *taḡ* “olağanüstü, şaşırtıcı” (Hamilton 1998: 218), < Çince “enfes, mükemmel, özel, hayret verici, şaşılacak, olağanüstü; mucize, olağanüstü olay” (Wilkens 2021: 671, 672), “tatlı, leziz, hoş, nefis; şaşma, taaccüp, hayret” (Caferoğlu 2011: 223); *tan-* “şaşkın olmak, şaşkın şaşkın dolaşmak, kafası karışık olmak” (Wilkens 2021: 669) anlamlarına gelmektedir. Gerek ad gerekse fiil kökü olarak görülen sözcüğün, *taḡırka-* “hayret etmek, şaşmak, hayran kalmak, hayran olmak” (Wilkens 2021: 672); *taḡırkaguluk* “şaşırtıcı” (Wilkens 2021: 672); *taḡırkan-* “hayret etmek, şaşmak” (Wilkens 2021: 672); *taḡla-* “şaşırmak, hayret etmek” (Erdal II 1991: 447), “hayret etmek, taaccüp etmek, şaşmak, şaşırmak” (Caferoğlu 2011: 223), “şaşırmak, hayret etmek, hayrete düşmek” (Wilkens 2021: 672); *taḡlagu* “şaşırtıcı bir şey, şaşıрма, şaşma” (Wilkens 2021: 672); *taḡlaguluk* “mucizevi, şaşırtıcı” (Wilkens 2021: 672); *taḡlagulaksuz* “şaşırtıcı değil” (Wilkens 2021: 672); *taḡlançığ* “olağanüstü, hayret verici; mucize” (Wilkens 2021: 673) ~ *taḡlançık* “hayrete şayan, acayip, harika” (Caferoğlu

2011: 224); *tañlat*- “şaşırtmak” (Wilkins 2021: 673); *tañlıg* “uygun, hoş” (Wilkins 2021: 673); *tañsız* “iğrenç, (yemek) sağlıksız; değersiz bir şey, faydasız bir şey, uygun olmayan bir şey, yakışmayan bir şey” (Wilkins 2021: 673); *tañsuk* “1. Tatlı, nefis, lezzetli: Suv.118, 4. < tañsuk. 2. Acaip, kıymetli, değerli.” (Caferoğlu 2011: 224) ~ *tañsok* “acayıp, olağanüstü” (Wilkins 2021: 673); *tañ arıg* “harika ve saf” (Hamilton 1998: 123); *tañ tañsuk* “tatlı, nefis, leziz” (Caferoğlu 2011: 224) biçiminde türevleri bulunmaktadır.

Karahanlı Türkçesinde *tañ* “şaşırtıcı (şey)” (DLT, Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 852), “şaşılacak, acaip şey” (KB, Eraslan vd. 1979: 421), “hayret” (AH, Arat 2006: LIX); *tañırka*- “hayret etmek” (KB, Eraslan vd. 1979: 421); *tañla*- “şaşırmak” (DLT, Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 853), “şaşmak, taaccüp etmek” (KB, Eraslan vd. 1979: 421); *tañlaş*- “(birden fazla kişi) şaşırmak” (DLT, Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 853); *tañlat*- “şaşırtmak” (DLT, Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 853); *tañsuk* “şaşırtıcı ve hoş gelen şey” (DLT, Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 853), “acayıp” (KB, Eraslan vd. 1979: 421), “nadide, nefis” (AH 2006: LIX); *tañuk* “armağan” (KB, Eraslan vd. 1979: 421); *tañsuk aş* “ara sıra bulunabilen nefis yemek” (DLT, Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 853); *tañ tañıl*- “şaşırmak” (KB, Eraslan vd. 1979: 421) biçimlerinde geçmektedir.

Harezmi Türkçesinde *tañ* “tuhaf, acayıp” (ME, Yüce 1993: 182; KE, Ata 1997: 594), *tañla*- “şaşmak; gururlanma” (ME, Yüce 1993: 182), “şaşırmak, hayret etmek” (KE, Ata 1997: 595); *tañlan*- “gururlanmak” (ME, Yüce 1993: 182), “hayret edilmek” (KE, Ata 1997: 595); *tañlaş*- “karşılıklı şaşırmak, hayret etmek” (KE, Ata 1997: 595); *dañırka*- ~ *tañırka*- “şaşmak, hayret etmek” (ME, Yüce 1993: 112, 182); *dañsuk* ~ *tañsuk* “tuhaf, acayıp, yeni ve acayıp” (ME, Yüce 1993: 113, 183), *tañsuh* ~ *tañsuk* “nefis, harika, şaşılması, nadir” (KE, Ata 1997: 595); *dañsukla*- “tuhafsınmak, acayıp bulmak” (ME, Yüce 1993: 113) olarak görülür.

Kıpçak Türkçesinde, *tañ* “mucize” (CC, Argunşah-Güner 2015: 827; KTS, Toparlı vd. 2003: 261), “hayret verici, şaşılacak şey” (KTS, Toparlı vd. 2003: 261) ~ *dan* “şaşkınlık” (KTS, Toparlı vd. 2003: 55); *tan*- “şaşırmak, şaşmak” (KTS, Toparlı vd. 2003: 261) ~ *tañ*- şaşmak, şaşırmak” (KTS, Toparlı vd. 2003: 261); *danır*- “şaşakalmak” (TZ, Atalay 1945: 163; KTS, Toparlı vd. 2003: 56); *tañla*- “danlamak” (TZ, Atalay 1945: 251), “şaşırmak” (KTS, Toparlı vd. 2003: 262), “şaşırmak, hayret etmek” (Özyetgin 2001: 651) ~ *tanla*- “hayret etmek, şaşırmak” (KTS, Toparlı vd. 2003: 262) ~ *danla*- “şaşmak, şaşırmak” (KTS, Toparlı vd. 2003: 56); *tañlaşık* “harikulade” (KTS, Toparlı vd. 2003: 262); *dankla*- “şaşmak, şaşırmak” (KTS, Toparlı vd. 2003: 56); *tañlançık* “mucize” (CC, Argunşah-Güner 2015: 828), “harikulade” (KTS, Toparlı vd. 2003: 262) ~ *tañlançık* “harika, muhteşem, mükemmel” (CC, Argunşah-Güner 2015: 829); *tanlı* “danan, şaşırın” (TZ, Atalay 1945: 252), “şaşırmış, şaşırın” (KTS, Toparlı vd. 2003: 262); *tañlıg* “danılan şey” (TZ, Atalay 1945: 252) ~ *tañlık* “hayret edilen şey” (KTS, Toparlı vd. 2003: 261); *tañsık* “harika, nadir” (CC, Argunşah-Güner 2015: 829), “acayıp, şaşılacak şey” (KTS, Toparlı vd. 2003: 262) ~ *tansık* “acayıp, şaşılacak şey” (TZ, Atalay 1945: 252; KTS, Toparlı vd. 2003: 262) ~ *tañsuk* “acayıp, şaşılacak şey, fevkalâde, nadir bulunan” (KTS, Toparlı vd. 2003: 262) ~ *tansuk* “zarif, lâtif, nadir, kıymetli şeyler” (KTS, Toparlı vd. 2003: 262) ~ *dansuk* “acayıp, şaşılacak şey; zarif, lâtif, kıymetli şeyler” (KTS, Toparlı vd. 2003: 56); *tañış* “mucize” (KTS, Toparlı vd. 2003: 262) ~ *tañuş* “mucize” (CC, Argunşah-Güner 2015: 829; KTS, Toparlı vd. 2003: 262) olarak görülür.

Çağatay Türkçesinde *tañ* “hayret, şaşkınlık” (Kargı Ölmez 1996: 452), “taaccüp, şaşırma” (Kaçalın 2011: 1005) ~ *tan* (*tañ*) “taaccüp, garip” (Şeyh Süleyman Efendi-i Buhârî 1298: 104); *tañızga*- [< tañırgama] “tanlama” (Kaçalın 2011: 1006); *tañızıt*- “müteaccip olmak, hayretle bakmak, mahv olup baka kalmak” (Şeyh Süleyman Efendi-i Buhârî 1298: 104); *tañla*- “hayret etmek, şaşmak” (Kargı Ölmez 1996: 452), “şaşmak, taaccüp etmek” (Şeyh Süleyman Efendi-i Buhârî 1298: 104); *tañlat*- “istigrâp etmek” (Şeyh Süleyman Efendi-i Buhârî 1298: 104); *tañuklan*- “istigrâp etmek, mahv ve dalmak, dona kalmak, mütehayyir” (Şeyh Süleyman Efendi-i Buhârî 1298: 104); *tañsug* ~ *tañsuk* “tanmalı” (Kaçalın 2011: 1006) ~ *tansug* “tenzû-yı hatâyî, acîp, armağan, hediye, nâdîde yâdigâr, tansuh” (Şeyh Süleyman Efendi-i Buhârî 1298: 104); *tañ kalmak* “dona kalmak, hayrette kalmak, taaccüp” (Şeyh Süleyman Efendi-i Buhârî 1298: 104) biçimleriyle yer alır.

Eski Türkiye Türkçesinde *dañ* ~ *tañ* “1. hayret, taaccüp. 2. şaşılacak şey, hayrete şayan” (TTS II 1996: 989); *dañ*- ~ *tañ*- “hayrette kalmak, şaşmak; şaşırtmak” (TTS II 1996: 1005); *daña* (*taña*) *batmak* “hayretler içinde kalmak” (TTS II 1996: 990); *daña* (*taña*) *gelmek* “hayrette kalmak”; *dañak* ~ *tañak* “acıp, garip, akıl kabul etmeyecek şey”; *daña* (*taña*) *kalmak* “şaşa kalmak, dona kalmak” (TTS II 1996: 991); *dañca* “şaşılacak, istigrâp olunacak” (TTS II 1996: 993); *dan dansuh* “hayret verici (TTS II 1996: 994), 1. olağanüstü, değerli 2. önemli” (DK, Özçelik 2016: 827); *dañ* (*tañ*) *degil* “şaşılmaz” (TTS II 1996: 994); *dañ* (*tañ*) *görmek* “garip, acip görmek” (TTS II 1996: 995); *dañla*- (*tañla*) “1. taaccüp etmek, şaşmak, garip bulmak 2. şaşırtmak” (TTS II 1996: 1001); *dañlan*- ~ *tañlan*- “şaşılmak”; *dañlaşık* ~ *tañlaşık* “şaşılacak, hayrete şayan”, *dañlaş*- ~ *tañlaş*- “hep birden hayrette kalmak” (TTS II 1996: 1003); *dañlat*- ~ *tañlat*- “hayrete düşürmek”; *dañlayu* (*tañlayu*) *kalmak* “hayretler içinde kalmak, şaşakalmak” (TTS II 1996: 1004); *dañsuk* ~ *tañsuk* ~ *tañsak* ~ *dañsık* ~ *dañsuh* “1. acayıp, tuhaf, şaşılacak 2. garip, acip şey”; *dañsukluk* (*tañsukluk*) “acayıplık, gariplik” (TTS II 1996: 1007) olarak görülür. *İbni Mühennâ Lûgati*’nde *tanla*- “taaccüp etmek” anlamıyla geçmekte ve Kazan Türkçesinde *tañlamaq*, *tan kalmak* biçimlerinin bulunduğu belirtilmektedir (Aptullah Battal 1997: 68).

XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesinde *dañ*, *dañlamak*, *dañmaklık* biçimleriyle sözcük yaşamaktadır (Tulum 2011: 552). Ramstedt, *tañ* “mucize, harika, hayret” ve *tañır*- “hayrete düşmek, şaşırma” (*tañır*- ‘erstaunt werden’ ile *tañ* ‘wunder’) biçimiyle Osmanlı Türkçesinde; *tañ-si*- “şaşırmak” biçimiyle Moğolcada geçtiğini belirtilir (1912: 34).

Radloff’un birçok Türk lehçesinden örnekler içeren *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte* adlı sözlüğünde *tañ* ve bundan türemiş sözcükler bulunmaktadır (1905 III-1: 803-814): *tañ* “1. (Tel. Kir.) şaşkınlık veya şüphe ünlemi 2. (Uig.) hayret, şaşkınlık 3. (Kom.) mucize, sürpriz” (803); *tañak* “(Kmd.) sevimli, güzel (manzara, görünüm)” (806); *tañda*- “(Alt. Tel. < tañ+la-) = tañda-, tañna-) hayret etmek, şaşırma” (812); *tañnak* “(Schor.) = *tañak*” (809); *tañna*- ~ *tañla*- “(Schor. Kys. Küär. Bar.) şaşırma, hayret etmek” (809); *tañ kal*- “(Kir. Uig. < tañ+kal-) şaşırma” (808); *tañnag* “(Schor.) sürpriz, şaşkınlık” (809); *tañnat*- “(Bar. Küär. < tañna-t) şaşmak, hayret etmek” (810); *tañnaş* “(Schor. < tañna-ş) mucize” (810); *tañnaştıg* “(Schor.) olağanüstü, müthiş” (810); *tañnıg* “(Schor. < tañnıg) olağanüstü, müthiş” (810); *tañnu* “(Tub.) = *tañnıg*” (810); *tañdu* “(Tel. < tañna+u) şaşkınlık, hayranlık” (813); *tañkurgak* “(Z.) nadir olan bir şey, harika” (809); *tañ kaldır*- “(Kir. < tañ kal-dır-) hayranlık uyandırmak” (808); *tañarkalu* ~ *tañırkalu* “(Tel. Alt.) harika, olağanüstü, müthiş” (806, 807); *tañar kal*- ~ *tañır kal*-

“(Tel. Alt. < tañır kal-) hayretler içinde olmak, hayran olmak (806, 807); *tañarkak* ~ *tañırkak* “(Tel.) şaşırtılması kolay, kolay şaşırabilen” (806, 807); *tañdat*- “(Tel. Alt. < tañda-t-) şaşırtmak” (813); *tañdan*- “(Tel. Kir. < tañda-n) hayret etmek, şaşırmak” (813); *tañuklan*- “(Dsch. S. S.) şaşırmak, şaşkın olmak” (808); *tañarka*- ~ *tañırka*- ~ *tañırğa*- “(Tel. Alt. Kir. Uig. < tañ-rka-) şaşırmak, hayran olmak, beğenmek” (806); *tañırğay*- “(Z.) hayret etmek, şaşırmak” (807); *tañdulu* “(Tel. < tañdu+lu) harika, olağanüstü” (813); *tañış* “(Kom.) mucize” (807); *tañla*- “(Uig.) hayret etmek, şaşırmak” (810), “(Dsch. Osm.) şaşırmak” (811); *tañlan*- “(Dsch. < tañla-n-) hayret etmek, şaşırmak” (811); *tañlat*- “(OT. < tañla-t-) şaşırmak, istigrap etmek” (812); *tañlaş*- “(OT. < tañla-ş-) hayretler içinde olmak” (812); *tañlantsık* “(Kom.) olağanüstü, müthiş” (811); *tañlı* “(Tob.) olağanüstü, müthiş” (812); *tañsık* “(Kir. < tañ+sık) olağanüstü, harika; garip, tuhaf; nadir, seyrek” (813) ~ *tañsuk* “(Dsch. < tañ+suk) olağanüstü, harika” (813); *tañsukla*- “(Dsch. < tañ+suk-la-) şaşırmak” (814); *tañza*- “(Uig.) hayretler içinde olmak” (814); *tañzuk* “(Uig.) = *tañzık* mucize, olağanüstü, harika” (814).

Azerbaycan Türkçesinde *dan* (II) “sağduyuya, göreneğe, olağana aykırı, garip, tuhaf, yadırganan, yabansı, acayip”; *dan* (*danına*) *gəlmək*, *danına gətmək* “garip gelmek, tuhafına gitmek, şaşırmak” (Altaylı 2018: 781); *danqa* (I) “terbiyesiz, görgüsü kıt, nezaketsiz, inatçı, ters, laf dinlemez (kimse)”; *danqa danqa danışmaq* “kaba saba konuşmak, seviyesini aşan laflar etmek, yaşından büyük konuşmak”; *danqalaq* “terbiyesi olmayan, topluluk kurallarına aykırı davranan, terbiyeden yoksun”; *danqalıq* “laf dinlemezlik, dik kafalılık”; *danqaz* “inatçı, bildiğinden dönmeyen, büyüklerinin sözünü dinlemeyen, boyun eğmeyen (kimse), dikkafalı, dikkafa”; *danqazlıq* “dikkafalılık”; *danqıl-dunqul* “1. özen gösterilmeyen, itinasız. 2. özensiz bir biçimde” (Altaylı 2018: 784); *dansığ* “utanma duygusunu kaybetmiş, yüzüzleşmiş”; *dansıği çıxmaq* “yüzüzleşmek, arsızlaşmak”; *dansıqlı* “namussuz, utanmaz, hayasız, küstah, haya perdesi yırtık” (Altaylı 2018: 785) biçimlerinde görülür.

Kırgız Türkçesinde *tañ* II “1. taaccüp, hayret”; *tañ kal*- yahut *anğ tañ kal*- “hayret etmek, taaccüp etmek, şaşakalmak”; *tañ kaldır*- “hayreti mucip olmak, hayrete düşürmek”; *tañdan*- “taaccüp etmek, hayret etmek, şaşak kalmak”; *tañdandır*- “taaccübü mucip olmak, hayrete düşürmek”; *tañdanuu* “taaccüp, hayret”; *tañğalarlık* “hayreti mucip olan, taaccübü mucip olan”; *tañırka*- “taaccüp etmek, hayret etmek”; *tañırkat*- “hayreti, taaccübü mucip olmak”; *tañsık* “1. taaccübe değer, nadir olan 2. şiddetle arzu edilen, şiddetle arzu eden” biçimlerinde kullanılır (Yudahin 1998: 706, 707).

Hakas Türkçesinde *tañ* “şaşıma, şaşıрма”; *tañna*- [*tañnırğa*] “şaşırmak, şaşmak, hayret etmek, hayrete düşmek”; *tañnas* “(*tañna*- fiilinden isim fiil) şaşıma, şaşma, hayret etme”; *tañnas*- [*tañnazarğa*] (*tañna*- fiilinin ortaklaşma şekli) (birlikte) şaşırmak, (birlikte) şaşmak, (birlikte) hayrete düşmek”; *tañnastığ* “1. s. şaşırtıcı, şaşılacak, hayret verici 2. zf. aşırı olarak, hayret vererek”; *tañnat*- [*tañnadarğa*] (*tañna*- fiilinin ettirgen şekli) şaşırtmak, hayret ettirmek, hayrete düşürmek”; *tañnos* “şaşırtıcı, şaşırın” biçimleriyle geçer (Gürsoy Naskali vd. 2007: 488, 490).

Altay Türkçesinde *tañ* ünl. “şaşıma, hayret bildirir”; *tañarka*- “şaşırmak”; *tañarkalu* “şaşırtıcı”, *tañarkaş* “şaşıma”; *tañarkaş*- “şaşırmak”; *tañarkat*- “şaşırtmak” olarak kullanılır (Gürsoy Naskali-Duranlı 1999: 167, 168).

tañ ~ *dañ* sözcüğündeki anlam değişimine dair H. Arslan Erol, *tañ* “hayret, şaşkınlık” adından türemiş *tañla*- fiiliyle ilgili Clauson’un verdiği “şaşırmak, hayret etmek; (bir şeyi) harika bulmak, (onu) çok beğenmek; (bir şeyi) başka

bir şeyden) daha çok beğenmek, (onu) seçmek” anlamlarını vermiş ve bunu anlam genişlemesine uğrayan sözcükler arasında değerlendirmiştir (2008: 486).

Türkiye Türkçesi ölçünlü dilinde bugün, *tañ* ~ *dañ* sözcüğü ve tarihî dönemlerdeki birçok türevi görülmezken bu kökten türemiş *dangalak* ve özel ad olarak *Tanak* (< tañak) “şaşılacak, acayip şey” (Dilçin 2014: 374), *Tansık* (*Tansığ*, *Tansuğ*, *Tansuk*) “insan aklının alamayacağı şaşırtıcı, olağanüstü olay, mucize, harika”, *Tansu* (*Tansı*) (< tañsuk ‘şaşırtıcı, acayip şey’) “mucize, harika”, *Tansuker* (< tansuk+er), *Tanşuğ* ~ *Tanşu* “hediye, armağan”, *Tanuk* (<tañuk) “armağan, hediye” (Dilçin 2014: 376) sözcükleri kullanılır.

Türkiye Türkçesi ağızlarında ise *tañ* ~ *dañ* ve türevlerine dair birçok söz varlığı kullanılmaktadır: *dan* (V)[*dağ* (I)] “1. şaşma, şaşılacak şey 2. yalan” (DS IV 1993: 1355); *dana gitmek* “hayrette bırakmak, şaşırtmak” (DS IV 1993: 1356); *dangal* “vurdumduymaz, gamsız (Kar.)” (Dinç 2023: 131); *dangalak (I)* [*dangılak*] “boşboğaz” (DS IV 1993: 1358), *dangalak (II)* [*danga*] “bir şeyin büyüğü, irisi, iri yarı adam” (DS-IV 1993: 1358); *dangal dungal* “gelişigüzel, biçimsiz, kaba saba” (DS IV 1993: 1359); *dangaz* (I) “1. müsrif 2. aptal, budala” (DS-IV 1993: 1359); *dañına gitmek* “garipselemek, acayip karşılamak, Ör. Yeni gelinin bu davranışı dañıma gitti. (Uşk.; Isp. Eğirdir)” (Dinç 2023: 131); *dangil* “1. avanak, dangalak (Grs. Görele)” (Dinç 2023: 131); *danil* “dangalak, ahmak, geveze. (Grs. Eynesil)” (Dinç 2023: 131); *dankil dunkul* “münasebetsiz, kaba” (DS IV 1993: 1362); *danlamak, dañlamak (I)* [*dağnamak-1, 4; dangımak, danmak -5, 6; dañnamah -1, dañnamak -1, 2*] “şaşmak” (DS IV 1993: 1362); *danla-* “şaşmak” (Gösterir 2022: 134); *dansak* [*dansık*] “1. gereksiz, anlamsız. 2. gururlu, kibirli, alaycı, münasebetsiz (kimse)” (DS IV 1993: 1363); *dansı-* “garip karşılama, tuhaf bulmak, gülünç bulmak” (Gösterir 2022: 135); *dansuğa gitmek* “yapılan bir işin garip karşılanması, kabul edilebilir olmaması” (Gösterir 2022: 135) ~ *dañsuğuna gitmek* “acayip/tuhaf karşılamak, Ör: Konuşmalarını dinledim, dañsuğuma gitti. (Snp. Boyabat)” (Dinç 2023: 131); *dansuk* “düşünmeden, kalp kırıcı şekilde konuşan (kimse)” (DS IV 1993: 1363); *dansuklamak* [→danlamak, dañlamak (I)] (DS IV 1993: 1363); *tanmak* “1. beğenmek 2. şaşırmak” (DS X 1993: 3821); *tana gitmek* [*tana kalmak*] “1. şaşırmak, yabansımak 2. hoşla gitmek” (DS X 1993: 3818); *tana kalmak* “şaşırmak, yabansımak, şaşakalmak” (Gösterir 2022: 463); *tanırmak* “şaşıarak bakmak” (DS X 1993: 3820); *tanıska* [*tanısğa, tanıska*] “en iyi” (DS X 1993: 3820); *tankuş olmak* “kafası karışmak, sersemlemek” (DS X 1993: 3821); *tanlamak* [*tamışa etmek, tanmak -2*] “1.kınamak, ayıplamak 2. aldatmak 3. güç durumda olduğunu anlamak, akli başına gelmek 4. şaşırmak” (DS X 1993: 3821; Gösterir 2022: 463); *tanşu* [*tanşuğ*] “armağan” (DS X 1993: 3821).

Türkçenin tarihî ve yaşayan lehçelerinde bulunan *tañ* ~ *dañ* sözcüğü ölçünlü Türkiye Türkçesinde bu hâliyle görülmeyip, bu kökten türemiş *dangalak* biçimi -tespit edilebildiği kadarıyla- ilk olarak 1876 tarihli *Lehce-i Osmânî*’de “dangıl dungul, lâkırkı eden, hümük, dingil, kaba adam” anlamıyla görülür (Toparlı 2000: 110). Bu sözcüğün ait olduğu dil ve köken bilgisi konusunda ise farklı görüşler bulunur:

Kamûs-ı Türkî’de *tangalak, dangalak* Türkçe, “kaba ve terbiyesiz, iri bedenli ve dürüst muameleli, sade cüsse beslemiş akılsız ve terbiyesiz (adam)” (Şemseddin Sâmî 1317: 871); Mustafa İzzet’in 1302 tarihli *Tashîhü’l-Galatât*’ında *dangalak* Türkçe, “şaşkın” anlamında, *deng* “ebleh” ile *alık* “bön ve ahmak”tan mürekkep (Kültürel 2008: 58); Ali Seydi’nin 1324 tarihinde yazdığı *Defter-i Galatât*’ında *dangalak* Türkçe, “şaşkın” manasına gelen

denk ile “böñ” demek olan *alılık*’tan mürekkep (Şişman 1997: 22; Kültürel 2008: 58); M. Bahaeddin’in *Yeni Türkçe Lûgati*’nde *dangalak* Türkçe “kaba ve terbiyesiz, iri cüsseli akılsız ve serseri” (1997: 319); Hüseyin Kâzım Kadri’nin *Türk Lugati*’nde *dangalak* (Garb, sıfat) “gabî, sersem, budala” (1928: 703) olarak geçmektedir.

Türkçe Sözlük’te *dangalak* “akılsız, düşüncesiz kimse” (2011: 592); *Okyanus Türkçe Sözlük*’te < *danmak*’tan “bilgiçlik taslayan, kalın kafalı, aptal, şaşkın, kaba, akılsız, budala, düşüncesiz” anlamında hakaret sözü (Tuğlacı 1985: 510); *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*’te “akılsız, düşüncesiz, budala” (2000: 586); *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*’te (< Erm. *dan gluh* [?] “kalın kafalı, budala, akılsız, patavatsız kimse” (Ayverdi 2005: 628); *Ötüken Türkçe Sözlük*’te [*tañ-mak* (şaşırmak) > *tañ-al-mak* > *tañ-®-ak* [Gülensoy]/Erme. *danguluç* [Dankoff]/ Far. *dengil* (ahmak) [Nişanyan]] “1. duyarsızlığı, düşüncesizliği, yersiz davranış ve kırıcı konuşmaları ile çevresindekileri rahatsız eden; akılsız; düşüncesiz; aptal; budala 2. kalın kafalı olup bilgiç geçinen 3. {ağız}boşboğaz [DS 4. {ağız} bir şeyin irisi, büyüğü [DS]; 5.{ağız} (İnsan ve hayvan için) çok zayıf; çelimsiz; uzun boylu [DS] 6. {ağız} köpek. [DS]” (<https://www.otukensozluk.com/04.05.2024>) olarak geçmektedir.

Redhouse, Türkçe olarak gösterdiği *dangalak* ~ *dankalak* sözcüğüne “Careless, crack-brained” (dikkatsiz, kafadan kontak, çatlak) (1890: 885); “one who blurts out things” (bazı şeyleri ağızdan kaçırır, boşboğaz, geveze) (1890: 1228); “loutish person, boor, blockhead; stupid” (kaba kimse, kaba ve görgüsüz kimse, mankafa; aptal) (2000: 272) anlamlarını vermiştir.

Argo sözlüklerinde *dangıl* (< *dangalak*) “düşüncesiz, kaba saba, hödük, dangalak” (Aktunç 2000: 85); *dangıldak* “kaba saba, nezaketsiz ve hödük” (Bingölçe 2001: 54); *dandanakan* “aptal ve böñ kimse” (Bingölçe 2005: 54) biçimlerinde geçer.

Clauson’un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Räsänen’in *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen* ve Sevortyan’ın *Étimologičeskiy Slovar’ Tjurkskix Jazykov* adlı etimoloji sözlüklerinde *dangalak* sözcüğü yer almaz. Bu sözcüğün kökü olan *tañ* ~ *dañ*’a dair şu bilgiler verilir: *tañ* ‘wonder, surprise’ (mucize, sürpriz) ve *tañ kalmak* ‘to be astonished’ (hayrete düşmek) (Clauson 1972: 510); Türkmencede *tāñ* “sevimli, nefis, güzel”, Uygurcada *tañ* “hayret verici, şaşırtıcı”, Kumancada *tañ* “mucize, harika şey”, Tarançi diyalektinde *tañ* “şaşkınlık”, Osmanlı Türkçesinde *tañ*, *dañ*, Kırım Türkçesinde *dañ* “hayret, şaşkınlık” (Räsänen 1969: 461); *dañ* “harika, olağanüstü” (Sevortyan 1980: 145).

R. Dankoff *dangalak* sözcüğünün Türkçeye Ermeniceden geçtiğini belirtmiş, “huysuz insan, kaba, mankafa; aptal”, *dangıl dungul* “kaba ve taşra aksarıyla konuşma”; argo, *dangıl*; *dangalak* (Ama, Kon), *danga* (Kars) “bir şeyin büyüğü, irisi, iriyarı adam”; *dangalak* “(Gir) çok zayıf ve uzun boylu (hayvan ya da insan)”; Azeri, *dang’a* “söz dinlemeyen, kaba, kendini beğenmiş” kullanımlarını vermiştir (1995: 143). H. Eren “akılsız, düşüncesiz” anlamını verip sözcüğün Dankoff’a göre Ermeniceden alındığını (1999: 105); A. Tietze, sözcüğün ‘kaba ve akılsız, düşüncesiz, kafasına söz girmeyen’ < belki Erm. *Dan gluh* ‘capital letter’ biçiminde olduğunu (2002: 558) belirtmiştir. Dankoff ve Tietze’nin aksine, Türkçeden Ermeniceye bir sözlük hazırlamış olan Bedros Zeki *dangalak* sözcüğünü Türkçe olarak göstermiştir (Zeki 2009: 390). G. Karaağaç bunun Türkçenin verinti sözcüklerinden biri olduğunu, Ermeniceye *dangalak* “ahmak, sersem”, Bulgarcaya *dangalák*, *dangá*, *dangúl-in* “uzun boylu kişi;

ahmak, sersem”, Arnavutçaya *dangalak*, *dangallaq*, *dangaraq* “iri, hantal; kalın kafalı, aptal”, Yunancaya *tagkalákkis*, *tankaláksis* “şişman ve iri yapılı fakat akılsız ve beceriksiz” anlamlarıyla geçtiğini (2008: 225); Y. Yücel *dangalak* “1. aptal 2. uzun boylu ve iri insan” anlamıyla Türkçeden Bulgarcaya geçtiğini (1991: 538) belirtmiştir.

Trabzon Maçka Etimoloji Sözlüğü’nde *dangalak* “değirmende taneyi akıtan oynak kol”, Divan’da *tanğ* “şaşacak, şaşılacak nesne”, *tanğ elek* (bknz. *denk*), *tanğmak* “bir şey ile sarmak”, *tanğil* “iple sarılmak”, *tanğlamak* “taaccüp etmek”, *tanğlaşmak* “şaşmak”, *tanğ tunğ etmek* “tantan diye ses vermek” anlamlarında olduğu; Türkiye Türkçesinde *dangalak*’ın “şaşkın” anlamına geldiği; Anadolu’da *dangırdak* “çingirak”, *dangal dungal* “kaba saba”, *dangırdamak* “bağıra bağıra konuşmak” örneklerinin bulunduğu; kök olarak *tanğ*’ın kabul edilmesi durumunda Tzitzilis’in Yunanca kökle açıkladığı *dandanaz*, *dandarlamak* sözcüklerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Emiroğlu 1989: 76).

T. Gülensoy *tanğ*-“hayret etmek, şaşırmak” (DLT)+*āl*-“hayrette kalmak, şaşırmak’+-(a)k biçiminde olduğunu (2007: 266); F. Güzel, Türkiye Türkçesi ağızlarında “bir şeyin büyüğü, irisi” anlamıyla kullanılan *dangalak*’ın küçültme, bitki ve hayvan adları, insan nitelikleri ile ilgili sözcükler türeten +AlAk eki ile türediğini (2019: 63); B. Atalay, *dangalak* “aptal, şaşkın” sözcüğünün “şaşmak” anlamındaki *dan*- fiilinden *-galak* eki ile türediğini (1942: 126); S. Nişanyan, *dangalak*’ın Farsça *dingil* veya *dingil* “kaba, boş konuşan” sözcüğüne +Ak eki getirilmesiyle oluştuğunu (<https://www.nisanyansozluk.com/04.04.2024>) belirtir.

SONUÇ

Dangalak sözcüğünün Türkçe olduğu, Osmanlı Türkçesi döneminde ortaya çıktığı, Eski Uygur Türkçesinden Osmanlı Türkçesine kadar *tanğ* ~ *danğ* biçiminde kök olan sözcüğün varlığını sürdürdüğü, zaman içerisinde sözcüğün anlamının değiştiği, Eski Türkçedeki “hayret verici, şaşırtıcı; olağanüstü, mucize; enfes, lezzetli; armağan” anlamlarına -hayret, şaşkınlık kavramları çerçevesinde- *tanğ* ~ *danğ*’dan türemiş *dangalak* biçimindeki sözcükle “aptal, şaşkın, kaba, kalın kafalı” anlamlarının katıldığı ve sözcüğün anlamının genişlediği görülür.

tanğ ~ *danğ* sözcüğünün iyi anlamlarına zaman içerisinde bu kökten türemiş *dangalak* sözcüğüyle olumsuz, kötü bir anlam katılmıştır. Bugün ölçünlü Türkiye Türkçesinde doğrudan *tanğ* ~ *danğ* görülmezken bundan türemiş *dangalak* sözcüğü ve özel adlarla (*Tanak*, *Tansık* (*Tansığ*, *Tansuğ*, *Tansuk*), *Tansu* (*Tansı*), *Tansuker*, *Tanşuğ* ~ *Tanşu*, *Tanuk*) sözcük varlığını sürdürmekte; Türkiye Türkçesi ağızlarında ise *tanğ* ~ *danğ*’dan türemiş (*dana gitmek*, *dangal*, *dangalak* [*dangılak*], *dangal dungal*, *dangaz*, *danına gitmek*, *dangil*, *danil*, *dankıl dunkul*, *danla-*, *danla*, *dağna-*, *dangı-*, *dan-*, *danğa-*, *dansak* [*dansık*], *dansı-*, *dansuğa gitmek* ~ *danşuğuna gitmek*, *dansuk*, *dansukla-*, *tan-*, *tana gitmek* [*tana kalmak*], *tana kalmak*, *tanır-*, *taniska* [*tanısğa*, *tanıska*], *tankuş olmak*, *tanla-* [*tamışa etmek*, *tanmak*], *tanşu* [*tanşuğ*]) çeşitli ad ve fiiller kullanılmaya devam etmektedir.

Dangalak sözcüğünün, daha önce yapılmış çalışmalarda belirtilenlerden farklı olarak, *tanğ* ~ *danğ* “hayret, şaşkınlık, şaşma”+*a+lak* biçiminde ortaya çıktığı düşünülmektedir. *danga* sözcüğü gerek Azerbaycan Türkçesinde gerekse Türkiye Türkçesi ağızlarından Kars ağzında görülmektedir. Addan ad yapım eki olan +A sınırlı sözcükte görülen,

işlek olmayan, nitelik adları türeten bir ektir (Küçük 2015: 27, 28). Addan fiil yapan +IA eki ile fiilden sıfat yapan -k ekinin kaynaşmasından ortaya çıkan, birleşik bir ek olan +IAk eki özel bir nitelik kazanarak yer, yöre, eşya, bitki veya hayvan adları yapmanın yanı sıra, bu sözcükteki gibi bir şeyin niteliğini belirten çeşitli ad ve sıfatlar türetmiştir.

Türkçenin tarihî dönem eserlerinde *tañ* güzel, büyüleyici ve mucizevi bir şey karşısındaki beğeniden kaynaklı “şaşıрма, hayret etme, taaccüp etme” anlamlarını taşıırken daha sonrasında anlam değişmesine uğrayarak “garipseme, şaşkınlık ve ne yapacağını bilememekten kaynaklanan düşüncesizlik, nezaketsizlik, kabalık vb.” anlamları da karşılamıştır. *Tañ* ~ *dañ* sözcüğünün olumlu anlamdan olumsuz doğru yöneldiği, bir anlam kötüleşmesine uğradığı bu kökten türeyen *dangalak* sözcüğünde görülür. Sıra dışı, az görülen, çok güzel ve büyüleyici bir durum, canlı veya nesne karşısında insanın şaşırması, şaşkınlığın getirdiği bir alıklık, ahmaklık, akılsızlık hâlinin ortaya çıkması, aklın baştan gitmesi sonucu kökünde *tañ* sözcüğünü taşıyan *dangalak* “akılsız, düşüncesiz, nezaketsiz, kaba saba, hödük kimse” anlamlarını karşılamıştır.

Eser Kısaltmaları

AH: Atebetü'l-Hakâyık

CC: Codex Cumanicus

DK: Dede Korkut

DLT: Dîvânu Lugâti't-Türk

DS: Derleme Sözlüğü

KB: Kutadgu Bilig

KE: Kısasü'l-Enbiya

KTS: Kıpçak Türkçesi Sözlüğü

ME: Mukaddimetü'l-Edeb

TTS: Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü

TZ: Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye

KAYNAKÇA

- Aptullah Battal (1997). *İbni Mühennâ Lûgati*. Ankara: TDK Yay.
- Aktunç, Hulki (2000). *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Altaylı, Seyfettin (2018). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*. C I. Ankara: TDK Yay.
- Argunşah, Güner, Mustafa, Galip (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yay.
- Arslan Erol, Hülya (2008). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişimleri*. Ankara: TDK Yay.
- Ata, Aysu (1997). *Kıyasü'l-Enbiya II-Dizin*. Ankara: TDK Yay.
- Atalay, Besim (1942). *Türk Dilinde Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: TDK Yay.
- Atalay, Besim (1945). *Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye*. İstanbul: TDK Yay.
- Atalay, Besim (1999). *Divanü Lûgati't-Türk Dizini*. Ankara: TDK Yay.
- Ayverdi, İlhan (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. C I. İstanbul: Kubbealtı Yay.
- Bingölçe, Filiz (2001). *Kadın Argosu Sözlüğü*. İstanbul: Metis Yay.
- Bingölçe, Filiz (2005). *Kadın Argosu Sözlüğü 2*. Ankara: Alt Üst Yay.
- Caferoğlu, Ahmet (2011). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. 2. baskı. Ankara: TDK Yay.
- Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford.
- Çağbayır, Yaşar. *Ötüken Türkçe Sözlük*. <https://www.otukensozluk.com/> [erişim tarihi: 04.05.2024].
- Dankoff, Robert (1995). *Armenian Loanwords in Turkish*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Dilçin, Cem (2014). *Adlar Sözlüğü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Dinç, Ahmet (2023). *Türkçenin Kayıp Kelimeleri II*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Edib Ahmed B. Mahmud Yükneki (2006). *Atebetü'l-Hakayık*. hzl. Reşit Rahmeti Arat. Ankara: TDK Yay.
- Emiroğlu, Kudret (1989). *Trabzon Maçka Etimoloji Sözlüğü*. Sanat Kitabevi.
- Eraslan, Kemal, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce (1979). *Kutadgu Bilig III-İndeks*. İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Ercilasun, Ahmet B., Ziyat Akkoyunlu (2014). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri Notlar-Dizin*. Ankara: TDK Yay.
- Erdal, Marcel (1991). *Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon*. Vol. II. Wiesbaden: Otto Harrassowitz (Turcologica).
- Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara.

- Gösterir, İbrahim (2022). *Çorum Yöresi Ağzları Sözlüğü*. Çorum: Çorum Belediyesi Yay.
- Gülensoy, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. C I. Ankara: TDK Yay.
- Günay Karaağaç (2008). *Türkçe Verintiler Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Gürsoy-Naskali, Emine, Muvaffak Duranlı (1999). *Altayca-Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yay.
- Gürsoy-Naskali, Emine, Viktor Butanayev, Almagül İsina, Erdal Şahin, Liaisan Şahin, Aylin Koç (2007). *Hakasça-Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yay.
- Güzel, Ferdi (2019). *Türkiye Türkçesi Ağzlarında Yapım Ekleri*. Ankara: TDK Yay.
- Hamilton, James Russell (1998). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası-Kalyanamkara ve Papamkara*. çev. Ece Korkut. İsmet Birkan. Ankara: Simurg Yay.
- Hüseyin Kâzım Kadri (1928). *Türk Lugati*. C II. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Kaçalin, Mustafa S. (2011). *Niyazî-Nevâyî'nin Sözlere ve Çağatayca Tanıklar*. Ankara: TDK Yay.
- Kargı Ölmez, Zühal (1996). *Ebulgazi Bahadır Han Şecere-i Terâkime*. Ankara: Simurg Yay.
- Küçük, Salim (2015). *Tarihî Türk Lehçelerinde İsimden İsim Yapma Ekleri*. 2. baskı. Ankara: Akçağ Yay.
- Kültürel, Zühal (2008). *Galatât Sözlükleri*. İstanbul: Simurg Yay.
- Mehmed Bahaeddin (1997). *Yeni Türkçe Lûgat*. İstanbul: Akçağ Yay.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2000). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. C I. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Nişanyan, Sevan. *Nişanyan Sözlük-Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*.
<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/dangalak> [erişim tarihi: 04.04.2024].
- Özçelik, Sadettin (2016). *Dede Korkut-Dresden Nüshası-Metin, Dizin*. C II. Ankara: TDK Yay.
- Özyetgin, A. Melek (2001). *Ebû Hayyân Kitâbu'l-İdrâk li Lisâni'l-Etrâk Fiil: Tarihî-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*. Ankara: Köksav Yay.
- Radloff, Wilhelm (1905). *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*. III-1. Saint-Petersburg.
- Ramstedt, G. J. (1912). *Zur Verbstammbildungslehre der Mongolische-Türkischen Sprachen*. Helsingfors.
- Räsänen, Martti (1969). *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae. Volume XVII: 1. Helsinki.
- Redhouse, Sir James W. (1890). *A Turkish And English Lexicon*. Constantinople.
- Redhouse, Sir James W. (2000). *Redhouse Turkish/Ottoman/English Dictionary*. hzl. V. Bahadır Alkım, Nazime Antel, Robert Avery, Janos Eckmann, Sofi Huri, Fahir İz, Mecdud Mansuroğlu, Andreas Tietze. İstanbul.

- Sevortyan, E. V. (1980). *Étimologičeskiy Slovar' Tjurkskix Jazykov: Obščetjurkskie i Mežturkskie Osnovy na bukvyy "V", "G", "D"*, Moskva.
- Şemseddin Sâmî (1317). *Kamûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Şeyh Süleyman Efendi-i Buhârî (1298). *Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî*. Cild-i Evvel. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Şişman, R. Şenay (1997). *Defter-i Galatât*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Tietze, Andreas (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*. C I (A-E). İstanbul-Wien.
- Toparlı, Recep (2000). *Ahmet Vefik Paşa Lehce-i Osmânî*. Ankara: TDK Yay.
- Toparlı, Recep, Hanifi Vural, Recep Karaatlı (2003). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Tuğlacı, Pars (1985). *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*. C 2. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tulum, Mertol (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara: TDK Yay.
- Türk Dil Kurumu (1996). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*. C II (C-D), V (O-T). 2. baskı. Ankara: TDK Yay.
- Türk Dil Kurumu (1993). *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. C IV (D), X (S-T). 2. baskı. Ankara: TDK Yay.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*. 11. baskı. Ankara: TDK Yay.
- Wilkens, Jens (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen (Altuigurisch-Deutsch-Türkisch)/Eski Uygurcanın El Sözlüğü (Eski Uygurca-Almanca-Türkçe)*. Göttingen: Akademie der Wissenschaften.
- Yudahin, Konstantin Kuzmiç (1998). *Kırgız Sözlüğü*. çev. Abdullah Taymas. C II. Ankara: TDK Yay.
- Yüce, Nuri (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb*. Ankara: TDK Yay.
- Yücel, Yaşar (1991). “Bulgarcaya Türkçeden ve Türklerden Geçen Sözcükler”. *Bellefen*. 55 (213): 529-562.
- Zeki, Bedros (2009). *Türkçeden Ermeniceye Mükemmel Lügat*. Ankara: TDK Yay.